

Jak uczyć o Wołyniu?

„By pamiętać, trzeba wiedzieć” – tymi słowami rozpoczyna się wprowadzenie autorstwa dr. Andrzeja Zawistowskiego do zestawu materiałów edukacyjnych *Kto tego nie widział, nigdy w to nie uwierzy... Historia i pamięć* wydanego przez Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w związku z 70. rocznicą Zbrodni Wołyńskiej. Jak pokazują badania, stan wiedzy o tych wydarzeniach jest w społeczeństwie polskim dalece niezadowalający. Swoje zrobiła tu oczywiście nieobecność tego tematu w szkołach i debacie publicznej w okresie PRL, w III RP jednak wciąż jest jeszcze wiele do zrobienia.

Publikacja BEP jest adresowana przede wszystkim do nauczycieli pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych. Zgodnie z wytycznymi podstawy programowej w klasie pierwszej uczniowie poznają historię XX wieku. Zazwyczaj wówczas po raz pierwszy stykają się w szkole z tym trudnym i drastycznym tematem (i chyba dlatego traktowanym pobieżnie bądź zupełnie pomijanym na wcześniejszych etapach edukacji). Intencją autorów *Kto tego nie widział, nigdy w to nie uwierzy...* było udzielenie merytorycznego wsparcia podczas zajęć na temat ludobójstwa dokonanego na terenach Wołynia i Galicji Wschodniej przez OUN i UPA w okresie II wojny światowej.

Zaczątkiem pracy nad publikacją była debata „Wołyn 1943. Jak o tym uczyć?”, która odbyła się 14 czerwca 2012 roku w Studiu Koncertowym im. Agnieszki Osieckiej Programu Trzeciego Polskiego Radia. Dyskusję poprowadził Jerzy Sosnowski, a udział w niej wzięli znawcy tematu: Tomasz Bereza, Zbigniew Gluza, Grzegorz Motyka, Ewa Siemaszko, Piotr Tyma i Aleksandra Zińczuk. Podczas długiej debaty pojawiło się kilka wniosków, co do których wszyscy rozmówcy byli zgodni: należy uczyć przede wszystkim faktów, ale tak, by nie zaszczerpać nienawiści w obu narodach, a nacisk należy położyć na pamięć o ofiarach. Fragmenty debaty zostały zamieszczone w publikacji.

Naszą propozycję wprowadzenia do szkoły tego tragicznego tematu w szerszym niż do tej pory zakresie rozpoczyna wykład prof. Andrzeja Leona Sowy przybliżający tematykę ludobójstwa na Kresach Południowo-Wschodnich. Autor omawia w nim nie tylko przebieg wydarzeń w latach 1939–1945, lecz także kreśli obraz relacji polsko-

-ukraińskich w okresie międzywojennym. Artykuł ten jest zwięzłym kompendium wiedzy, stanowiącej podstawę do wykorzystania kolejnych materiałów.

Kolejnym elementem pakietu są cztery scenariusze lekcji, które mogą być wykorzystywane pojedynczo bądź jako cykl zajęć (biorąc pod uwagę realia polskiej szkoły – raczej dodatkowych). Pierwszy, autorstwa Agnieszki Jaczyńskiej, ma na celu przedstawienie wydarzeń lat 1943–1944 na Wołyniu i w Galicji Wschodniej. Szczególny nacisk położono tu na podkreślenie faktu, że tzw. antypolska akcja OUN-UPA była działaniem zaplanowanym i zorganizowanym przez nacjonalistów ukraińskich, a nie spontanicznym, oddolnym zrywem ludności ukraińskiej przeciw Polakom. Zasadniczym elementem kolejnego scenariusza lekcji (autorstwa Rafała Pękały z Sekcji Notacji i Opracowań Multimedialnych BEP IPN) są relacje pięciorga świadków historii, ocalałych z rzezi. Trzecią propozycją lekcji, zatytułowaną *Sprawiedliwi Ukraińcy*, przygotowała Katarzyna Cegiela. Odwołując się do tytułu nadawanego przez izraelski instytut Yad Vashem, autorka *Sprawiedliwymi* nazywa osoby, które narażając życie, pomagały Polakom ukrywać się przed ukraińskimi nacjonalistami. Ostatni scenariusz, mojego autorstwa, zestawia cztery wielkie zbrodnie XX wieku – Holocaust, mordy w Rwandzie i Kambodży, które zostały już uznane za ludobójstwo, oraz rzezie na Wołyniu i w Galicji Wschodniej. Wskazanie na podobieństwa i różnice między nimi ma na celu także omówienie z uczniami definicji ludobójstwa przyjętej przez ONZ i odniesienie jej do konkretnych wydarzeń.

Okrucieństwo dokonanej na Kresach Południowo-Wschodnich zbrodni i niemożliwa do uniknięcia drastyczność opisów i relacji każe postawić pytanie, czy i kiedy (od jakiego wieku) należy temat rzezi wołyńskiej przedstawić uczniom. W jaki sposób rozmawiać z młodzieżą o zbrodni popełnionej z tak dużym okrucieństwem, jakich użyć środków wyrazu, słów, jak dopasować materiał ikonograficzny dla konkretnego wieku odbiorców. Dlatego też do materiału została dołączona ekspertyza psychologiczna dotycząca prezentacji tego tematu młodemu ludziom, przygotowana przez dr Agnieszkę Pisulę. Wynika z niej jednoznacznie, że tak trudne i drastyczne tematy powinny być prezentowane uczniom szkół ponadgimnazjalnych. Dopiero bowiem przekroczenie szesnastego roku życia przez uczniów daje nauczycielowi pewność ich wystarczającej dojrzałości emocjonalnej. Należy przy tym zwrócić baczną uwagę na to, aby prezentowanie treści drastycznych miało uzasadniony pedagogicznie cel i nie było podyktowane tylko chęcią zaspokojenia ciekawości czy fascynacji złem.

Ważnym dopełnieniem publikacji są najnowsze ustalenia ze śledztwa Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Lublinie opracowane przez

prokuratora Piotra Zająca. Jednoznacznie wskazują one na to, że zbrodnia dokonana na Wołyniu i w Galicji Wschodniej była ludobójstwem.

Publikacja zawiera także fragmenty relacji świadków i inne źródła historyczne, mapy oraz płytę z zapisem relacji ocalałych z rzezi wołyńskiej i filmem dokumentalnym z cyklu „Z Archiwum IPN” pt. *Wołyn w pożodze*.

Materiał edukacyjny *Kto tego nie widział, nigdy w to nie uwierzy... Historia i pamięć* dostępny jest w formie PDF na stronie pamięć.pl w zakładce „Biblioteka cyfrowa”. Od września 2013 roku nauczyciele będą mogli go otrzymać podczas warsztatów organizowanych przez oddziałowe biura edukacji publicznej IPN. Szczegóły wkrótce na naszych stronach internetowych. 🍀

Olga Tumińska

